

Crnjanski napisal leta 1921. v Fiesolah, ko se je iz Pariza prek Italije, kjer je v Rimu obiskal prijatelja Iva Andrića, vračal s svojo nevesto v domovino. V nerazdružljivo celoto spleta svojo intimno osebnost usodo, svojo usodo srbskega pesnika, dediča Branka Radičevića, čigar grob je na Stražilovem, in zapletena elegična občutja, polna nasprotij in stisk modernega človeka in ne nazadnje že trpko razočaranega državljana mlade države, za katero je tudi Crnjanski kot značilen predstavnik rodu v vojnem klanju gojil velike upe in pričakovanja.

Miloš Crnjanski je umrl v Beogradu 1977. V domovino se je vrnil 1965. po dolгих in mučnih letih emigracije, kamor je odšel ob začetku vojne kot uradnik jugoslovanske ambasade v Rimu.

V. T.

ODMEVI NA . . .

O pozvanjanju okoli Lipuša

Pisatelj Florijan Lipuš je napisal novo knjigo. Nalašč nisem zapisala »koroški pisatelj iz Avstrije« ali kako drugače, saj komu drugemu tudi dan na dan ne pravimo na primer »ljubljski pisatelj«. Lipuš je svojo knjigo naslovil *Odstranitev moje vasi*. Ni je imenoval *Odstranitev moje vasi v Avstriji* (na avstrijskem Koroškem itd.). S tem opozarjam na vprašanje, ki ga Tone Peršak postavlja v *Sodobnosti* (št. 6/7, 1984) ob koncu svojega zapisa o najnovejši Lipuševi prozi: »Bi bilo mogoče *Odstranitev moje vasi* napisati tudi na tej strani meje?«

— Zakaj pa ne? Vas v knjigi ni poimenovana, torej je to lahko *Železna kapla* ali *Zgornji Duplek* ali *Spodnji Dolič*. Slovenci imamo tudi »na tej strani meje« dovolj takih »vasi« in ena zase trdovratno trdijo, da so mesta.

Literarno pa bi Lipušovo »vas« lahko primerjali s slavno Grumovo Gogo, katere čakanje na dogodek (pri Lipušu je to »truplo«), pretresljivo zaplotništvo, bolesta omejenost, erotična potlačenost, strah pred »upati si« in »pobegniti IZ« ter druge groteskne deviacije malih okolij so tudi danes občutene kot še kako slovenske!

Lipuševa knjiga je literarno delo in ne agitka za mitinge, ki bi služila kakršnim koli namenom »na tej« ali »na oni strani meje«. Prav bi bilo, če bi jo brali predvsem tako. Njena problematika pa zlepa ni samo zamejska. Je slovenska, evropska . . . Ne berimo pisateljev izza meje venomer le kot zamejce. Ne iščimo v njihovi književnosti venomer nekakšnih agitacijskih tonov. Naj pomeni oznaka »zamejski pisec« le tistega, ki živi in dela ZA MEJO tako, kot je ime »ljubljski pisatelj« v rabi za tistega, ki piše v Ljubljani. V vsakem drugem smislu je izraz »zamejec« lahko tudi nesramen. Z ene strani lahko pomeni pomilovanje, saj nekoristno usmiljenje na literarnem področju, ki ga matični narod izkazuje do zamejskega, očitno pomeni tudi to, da naj tej zamejski literaturi veljajo nekoliko manj stroga literarna ocenjevanja kot »domači«, češ da nastaja v »posebnih«, »trdih« pogojih. S takim vrednotenjem tu ni kaj opletati. Na obeh straneh meje lahko pisa-

telji najdejo »posebne pogoje« — ali jih pa ne. Nekoga pač sto dokončno in nepreklicno in resnično za vselej na ječo obsojenih nedolžnih ljudi ne bo napravilo za dobrega pisatelja, drugega pa bo človeško pretresel in ga napolnil nemara en sam cvet, da bo z njim napolnil svetove, z besedo generacije.

O isti Lipuševi knjigi piše v Celovškem zvonu 1984/II Lojze Dolinar na zelo pristranski ravni. Dolinar namreč piše, da Lipušev tekst lahko rani bralca »v njegovih čustvih predvsem takrat, če so religioznega značaja.«

S tem je ocenjevalec povedal ravno toliko novega, kot če bi zapisal, da se zemlja vrti. — Vznemiriti, pretresti bralca, ga spraviti v bes, jok ali smeh, ga posredno ali neposredno poučevati, grajati, se mu posmehovati, ga osveščati — je eden starih pisateljskih namenov vendar! PRAVICA slehernega pisatelja je, da nas po svoji volji tu in tam nemara ob ponedeljkih ali ob sredah, ponoči ali podnevi, na obeh straneh meje in celo povsod po svetu, KADAR SE MU ZLJUBI in KAKOR GA JE VOLJA, piči, zbada ali pa nas s svojo mislijo kar lepo intelektualno zakolje. Da nas razveseli. Ali da nas ogroža. Porcelanasta ljudska čustva so pred Lipušem »ogrožali« že prenekateri cvetovi iz svetovne književnosti. Ni, da bi jih naštevati. Tako lahko npr. Lipuš vznemirja Dolinarjeva religiozna čustva, Ošlak pa moja ateistična. Ampak to je njuna pravica! Človek pa, ki piše o kaki knjigi oceno v literarno revijo, bi moral svoja, zlasti premehka čustva, pustiti doma. Lipuševa Odstranitev moje vasi ni branje za slabotne.

V Dolinarjevi oceni me motijo tudi oznake za Lipušovo knjigo kot »skrajno neokusno« in »žaljivo«. Moralizem pa tak! Tako oceno (= obtožbo) zmore zapisati samo nekdo, ki sam zase misli, da je absoluten. In vseveden. Samo tak prenapetež si upa soditi o okusnem in zato dovoljenem in o neokusnem in zato nedovoljenem ali celo žaljivem. Spomin tako nehote zagrebe vse do obsodbe Aškerčevih poezij, zažiga Cankarjeve Erotike, obsodb Kocbeka, Zupana . . . Govoriti v takem slogu v zvezi s književnostjo je omejeno in, kot je pokazala zgodovina, tudi nič kaj častivredno opravilo. Ozmerjati pisatelja, da je »zakompleksan« (zvonček je seveda iz Dolinarjevega venčka Zvonovi), je lahko sicer duhovito, še posebej, ker se ljudstvo nad takimi obmetavanji ne naslaja ravno vsak dan. A resna in predvsem poštena literarna kritika bi se temu lahko izognila. (O morebitnih resničnih kompleksih pa naj bi sodili strokovnjaki-psihiatri in ne literarni kritiki.)

Dolinar zaključuje svoj uvod s tem, da mu knjiga ne nudi zadovoljstva, ker gradi na »katastrofalnem jezikovnem izražanju«, na »namenskosti jezika« in na že omenjenem »žaljenju čustev«. Potemtakem priporočam v branje kriminalke. Samo tam je vsaj na koncu vse jasno. Vsi zaklani, ustreljeni ali kako drugače pokončani so veselo maščevani in krivci uskladiščeni po varnih zaporih. O svetu pa ni treba več razmišljati. Kakšno zadovoljstvo!

Ali bo knjiga Odstranitev moje vasi res bolj »kratkega diha«, kot zanjo pravi Dolinar, pa je seveda odvisno tudi od tega, koliko sape premore tisti, ki jo bere.

Silvija Borovnik